

Angela Ilić, *Identitäten in regionalen Zentren der Habsburgermonarchie 1867–1918. Die Fallbeispiele Rijeka und Maribor*, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2024., 328 str.

Oblikovanje i promjene srednjoeuropskih identitetskih kategorija posljednjih su desetljeća iznimno propulzivno područje istraživačkih interesa, pri čemu prostor nekadašnje Habsburške Monarhije zauzima središnje mjesto iz više razloga. Najvažniji je svakako izmijenjeni stav spram nekadašnjeg imperija, desetljećima nakon raspada 1918. opisivanog kao svojevrzni atavizam u srcu Europe osuđen na propast. Stajalište koje svakako nije poticalo na nijansiraniji, kompleksniji uvid u realnost stoljetne višenacionalne tvorevine u novije je vrijeme zamijenjeno bitno drugačijim historiografskim pristupom. Dovodeći u pitanje uvriježene interpretacije, recentne studije često ne nude čvrste, jednoznačne odgovore ni jednostavne narative, ali svakako potiču na daljnja propitivanja i istraživanja zaneđenih izvora. Pritom u središte istraživačkoga interesa nerijetko dolaze lokalne sredine, odnosno regionalni varijeteti u kojima se odražava kompleksnost onodobnoga državnog i društvenog ustroja.

Monografija Angele Ilić posve se uklapa u naznačeni okvir, a u njenu je žarištu nastojanje da se ukaže na splet odlučujućih utjecaja pri identitetskom (samo)određivanju stanovništva Rijeke i Maribora u razdoblju između sklapanja Austro-ugarske nagodbe i raspada Monarhije. S obzirom na to da je riječ o urbanim sredinama čiji položaj i odnose među stanovnicima u navedenom razdoblju karakteriziraju znatno drugačije odrednice, autorica se našla pred nimalo jednostavnim zadatkom. Konkretnije, polazišne je teze bilo potrebno utvrditi na dvama prilično raznolikim lokalnim primjerima, a ovaj je izazov uspješno prevladan čvrstom strukturom središnjega dijela teksta, odnosno trima opsežnim cjelinama koje čine glavninu rada.

Uvidi stečeni višegodišnjim istraživačkim radom nagnali su autoricu da u naslovu naznačeni vremenski okvir razdijeli na dva razdoblja, do prijeloma stoljeća i nakon toga. Prva cjelina nakon uvodnih stranica stoga prikazuje Rijeku i Maribor kao multikulturne prostore komunikacije do, okvirno, početka dvadesetoga stoljeća (str. 19 – 126), a druga pogoršanje napetosti među društvenim grupama u ovim dvama gradovima u razdoblju nakon toga, uz osvrt na Prvi svjetski rat i njegove posljedice (str. 127 – 228). Spomenuta čvrsta struktura odražava se u činjenici kako je prvi dio obje cjeline posvećen riječkim, a drugi mariborskim prilikama, ali i kako su one prikazane uz oslonac na identične manifestacije javnoga života. Tako su zasebna poglavlja posvećena sažetim prikazima razvoja dvaju gradova, zatim važnim ili karakterističnim udruženjima te vjerskim zajednicama i nadnacionalnim organizacijama. Pod potonjima u mariborskom se slučaju izdvajaju udruženja koja su na širem srednjoeuropskom prostoru nastojala širiti i jačati njemačku nacionalnu svijest, a kad je riječ o Rijeci, pažnja je posvećena osnivanju i razvoju masonske organizacije.

S obzirom na opisanu strukturu dviju opsežnijih cjelina u kojima se zapravo društveni razvoj odabranih gradova prikazuje primjenom istih kriterija, ali posve zasebno, u trećoj

se cjelini autorica usredotočila na usporedbu u ranijim poglavljima iznesenih uvida (str. 231 – 276). Barem u sažetu obliku, oni su svodivi na tri zaključka. Ponajprije, formalnom je podjelom na razdoblje do prijelaza stoljeća i nakon toga autorica olakšala uvid u činjenicu kako u kasnijem razdoblju jača utjecaj i broj nacionalnih udruženja. K tome, čak i ona koja su sredinom devetnaestoga stoljeća osnovana kao višenacionalna, u desetljećima prije Prvoga svjetskog rata padaju pod prevlast jedne dominantne nacionalne grupe, pri čemu oni koji su marginalizirani ili isključeni, često formiraju paralelna udruženja s istom svrhom, ali suprotnim nacionalnim predznakom. Osim toga, potkrijepljena je početna hipoteza kako oba grada nisu činila izolirane identitetske otoke, odnosno kako su komunikacija i kulturna razmjena s neposrednim zaleđem neosporno utjecali na jačanje nacionalne mobilizacije među stanovništvom, ponajprije slavenskim. Konačno, autorica je potkrijepila središnju tezu monografije kako je, kad je o identitetskom određivanju stanovništva riječ, u obama gradovima tijekom naznačenoga razdoblja situacija bila znatno nijansiranija i složenija no što je moguće razlučiti iz historiografskih radova pisanih u jednonacionalnom ključu. Autoričin je pristup kojim nije od prvih stranica monografije odredila, nazovimo ih tako, poželjne i nepoželjne identitete osigurao razmjern stupanj istraživačke pažnje i skupinama koje izmiču nacionalnom određivanju, primjerice, Fjumanima. Istovremeno, Ilić raznovrsne, supostojeće identitete nije nekritički dovela u istu ravan, nego je višekratno ukazala na njihovu hijerarhiju, odnosno čimbenike koji su utjecali na viši ili niži stupanj privilegiranosti određene društvene skupine.

Uz navedene dijelove knjige dodan je i sažet »Epilog« (str. 277 – 283) u kojem su skicirane poratne okolnosti u obama gradovima. Zaključno, moguće je ustvrditi kako je monografija Angele Ilić koristan doprinos promišljanju društvene povijesti ne samo dva-ju gradova kojima je posvećena nego i višenacionalnih prostora Habsburške Monarhije i Srednje Europe općenito. Višegodišnja su istraživanja urodila knjigom koja će biti od koristi čitateljima, ali i budućim istraživačima.

Mihovil Dabo